

ІРОНІЯ «В УМОВАХ ЗАБЛОКОВАНОЇ КУЛЬТУРИ»: ПУБЛІЦИСТИКА ВАЛЕРІЯ МАРЧЕНКА ЯК ВИКЛИК СИСТЕМІ

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія.

Випуск 2 (42).

УДК 821.161.2 – 92.09

DOI: 10.24144/2663-6840/2019.2(42).204–208.

Насмінчук І. Іронія «в умовах заблокованої культури»: публіцистика Валерія Марченка як виклик системі; кількість бібліографічних джерел – 9; мова українська.

Анотація. У статті досліджується публіцистика В. Марченка, яка демонструє іронічну відстороненість від радянської ідеології. На основі аналізу ранніх статей автора виявлено й окреслено найбільш концептуально значущі технології іронізування. Доведено, що іронія у В. Марченка – це передусім його світоглядна позиція, а вже потім – складова поетики публіцистичного тексту.

Ключові слова: іронія, стьоб, езопова мова, технології іронізування, владна риторика, тоталітаризм.

Постановка проблеми. Серед тих українських подвижників-правозахисників, хто ціною свого життя наближав українську незалежність, був Валерій Марченко, журналістський і письменницький хист якого, як і громадянський подвиг, високо поціновані його сучасниками С. Глузманом, І. Світличним, М. Коцюбинською, С. Сверстюком, В. Шевчуком та ін. «Щирий, красивий, іронічний, чарівний європейський інтелігент», – так про нього висловився С. Глузман [Марченко 1994, с. 3].

Аналіз досліджень. Про талант сприймати абсурдну дійсність іронічно, уміння використовувати в листуванні і творчості іронію «як спосіб утвердження в екстремальних умовах» [Коцюбинська 2001, с. 107] свідчила М. Коцюбинська. Серед найважливіших констант листування свого побратима М. Коцюбинська особливо наголошує «життєдайну, рятівну – екзистенційну – роль іронії» [Коцюбинська 2001, с. 106]. Тут варто зауважити, що не лише епістолярій, а й публіцистика В. Марченка підтверджує думку дослідниці, згідно з якою іронія інтелектуально камуфлює езопову мову автора, «зводить її до рівня гри. Мовби передбачає наявність всевидячого ока і вуха, але не переймається цим (приймає як правила гри), легковажить як чимось samozрозумілим» [Коцюбинська 2001, с. 106]. О. Рарицький розглядає іронію дисидентів як засіб порятунку «від одновимірності тюремних буднів, лихих ударів долі» [Рарицький 2016, с. 271] і серед багатьох глузлих коментарів В. Марченка виокремлює прикметну іронічну репліку з приводу новонабутої в умовах табору професії білошвейки. У листі до матері В. Марченко писав: «Я зрозумів, як глибоко помилявся, коли вчився в школі та університеті. Не писати статті, а шити торби, ось що треба було робити на волі. Це спільний педагогічний промах нашої родини. Потрібно було ще в дитинстві придбати швейну машинку. Тоді б я міг знайти себе і пошити для (за-креслено, але можна розібрати: Радянського Союзу) багато-багато торб» [Марченко 1994, с. 80]. Отже, іронічність, схильність до парадоксальних суджень, послідовне висміювання загальнови-значних пріоритетів детермінувалися в'язничним і та-

боровим досвідом письменника, екстремальними умовами перебування на межі.

Якщо іронія в епістолярії В. Марченка вже неодноразово ставала об'єктом зацікавлень сучасних літературознавців, то цього не скажеш про публіцистику письменника, яка, до речі, багато в чому визначила обличчя протестного руху епохи. На переконання В. Шевчука, публіцистичні виступи В. Марченка «складають в історії суспільно-політичної думки в Україні другої половини ХХ століття непроминальний інтерес» [Шевчук 2001, с. 527]. Наше уявлення про поліфункціональність іронії як засобу відображення конкретної реальності і вияву духу «морально виробленої людини» (М. Коцюбинська) буде набагато повнішим за умови уважного прочитання публіцистичної спадщини письменника, яка виразно комунікує з його епістолярієм.

Зауваги дослідників про іронічний дискурс В. Марченка є лише принагідними, спорадичними. Наразі постала потреба виявити найхарактерніші ознаки іронічного стилю В. Марченка на матеріалі його найбільш характерних публіцистичних виступів.

Мета статті – презентувати публіцистику В. Марченка з погляду іронічної складової, а також виявити історичні, соціокультурні та власне художньо-естетичні чинники, які цю складову зумовили.

Основною в роботі є методика проблемно-тематичного аналізу, яка посприяла дослідженню публіцистики В. Марченка в історико-культурному контексті епохи, а також дозволила поглибити розуміння особливостей індивідуальної письменницької манери. Для з'ясування джерел публіцистики В. Марченка необхідними є елементи біографічного методу. Аналіз іронічної складової як багаторівневої структури, орієнтованої на реципієнта, вимагає застосування методології рецептивної поетики.

Виклад основного матеріалу. Символ віри В. Марченка – його Україна, тож стратегія іронічного спрямування думки зумовлена насамперед національною позицією автора. Уже перші публіцистичні виступи двадцятип'ятилітнього В. Марченка виростили з його прагнення знайти найбільш відповідні засоби протидії владній ідеології. Статті

«За параваном ідейності» (1972) [Марченко 1994, с. 6–15] та «Київський діалог» (1972) [Марченко 1994, с. 16–27] інкримінувалися автору як «антирадянщина», як «злочин перед радянською владою». Власне, вони і були визначальною доказовою базою при оголошенні вироку: 6 років позбавлення волі і 2 роки заслання. Не варто з того дивуватися, адже ці невеликі за обсягом праці, які важко назвати публіцистикою початківця, були виразною заявкою на послідовне обстоювання повноти національного буття в умовах тоталітарної держави. Не зайве наголосити, що поява цих статей передувала зверненню українських політичних в'язнів і їх побратимів із Прибалтики та Кавказу в 1974 році до Верховної Ради СРСР із вимогою відновити національні права союзних республік. На характері іронічних елементів перших публіцистичних виступів молодого журналіста позначилася та обставина, що і «За параваном ідейності», і «Київський діалог» – це безцензурна, самвидавська публіцистика. За задумом Валерія, потрібно було «написати статтю з громадських позицій і передати її за кордон для публікації» [Марченко 1994, с. 128]. В умовах тотального панування імперської ідеології щодо «злиття націй і зникнення мов» важливим завданням стало захищати на всіх можливих рівнях права української мови.

Те, що характер сприйняття абсурдної дійсності тяжітиме до іронічних саморефлексій, заявлено на початку творчої дороги письменника. Оприявнюючи у статті «Те, чого я не встиг сказати» (1975) свої громадянські і творчі імпульси, В. Марченко наголошував: «Спонукувала мене, мов іронія, безжална національна кривда» [Марченко 1994, с. 118]. Іронічний і самоіронічний характер автора виказують розсипані в листах до рідних «перчинки»-«смішинки», які поза будь-якими сумнівами були виявом неусвідомленої вітальної сили: «а настрої свій тонізую за допомогою гумору» [Марченко 1994, с. 75], «в мене гумористичний настрої не зникає» [Марченко 1994, с. 109], «добре, коли воно регочеться» [Марченко 1994, с. 109], «регочемось потроху» [Марченко 1994, с. 161], «гумором я просякнутий до мозку кісток» [Марченко 1994, с. 214], «здається, роблюсь саркастичним з іронічного» [Марченко 1994, с. 285]. Не чужими для В. Марченка були й інтонації самокпинів, якими він прагнув «перезавантажити» неминучі удари долі: «Здатність пореготати з питомою, власною, так би мовити, манери поведінки настільки прикрашає життя, що я себе без оної й не уявляю» [Марченко 1994, с. 214]. А загалом і як людині, і як митцю, йому імпонувала та філософема, яку у свій час ословила Ліна Костенко: «Іронія – це блискавка ума, / котра освітить всі глибини смислу» [Костенко 1989, с. 112]. Коли Марченко говорить про КІРС як «візерунок цнот» [Марченко 1994, с. 7], «давні добрі часи культу» [Марченко 1994, с. 9], «благодійних чекістів» [Марченко 1994, с. 112], «титана радянської прози Збанацького» [Марченко 1994, с. 145], «гуманіста і поборника прав людини Сталіна» [Марченко 1994, с. 366], «Хрущовські амністійні щедроти» [Марченко 1994, с. 370], читач розуміє, що все сказане має протилежний зміст.

Стаття «За параваном ідейності» [Марченко 1994, с. 6–15] є реакцією на розтиражовані «здобутки» української літератури епохи соцреалізму. Як відомо, іронія впливає із зіставлення уявного і дійсного змісту слова. Із притаманним лише йому гумором В. Марченко говорить про «надшкідливі книжки В. Винниченка, М. Хвильового», М. Грушевського, Д. Яворницького, М. Крип'якевича, «помилкові твори Івана Франка, Лесі Українки», а далі, як альтернативні їм – правильні, введені в канон, перекладені мовами братніх республік і соціалістичних країн твори сучасних авторів. Насиченість тексту іронією посилює внутрішню конфліктність висловленого: «Здавалося б, коли вилучено з обігу надшкідливі книжки В. Винниченка, М. Хвильового, заборонено історичні видання М. Грушевського, Д. Яворницького, М. Крип'якевича, не згадуються помилкові твори Івана Франка, Лесі Українки, здійснено старанну чистку українського музичного й образотворчого мистецтва, витято під корінь небезпечно коріння крамоли, – мусить настати жаданий час духовного супокою, що сприятиме буянню комуністичної культури» (Виділення курсивом автора) [Марченко 1994, с. 6]. Далі іронія талановито поєднується з лобовою сатиричною характеристикою «досягнень» української літератури, твореної письменницькими кадрами сталінського гарту.

Знаменита Марченківська іронія була синтезована тенденційністю творів М. Нагнибіди, Ю. Збанацького, В. Козаченка, удостоєних Шевченківської премії. Непогамовні претензії цих письменників на статус живих класиків і їхня реальна роль в літературі були в очевидному конфлікті між собою. Загальний іронічний тон викладу в статті «За параваном ідейності» [Марченко 1994, с. 6–15] не шкодить добору і вправному аналізу фактів, що характеризують «творчий доробок» цих проповідників комуністичної ортодоксії. Іронічний дискредитацій піддани книжки «На полі битви» Нагнибіди і «Біла пляма» Козаченка. Дотепно і дошкульно молодий учений розкриває інтелектуальну і моральну неспроможність цих опусів. Критичний сміх В. Марченка спрямований проти таких культивованих в радянській літературі тем, як комуністичне будівництво, любов народу до вождя, братня дружба народів, злиття націй тощо. Авторська іронічна характеристика аналізованих книжок поєднується з цитуванням окремих фрагментів оригіналу, в результаті зримо постає фальш, штучність письменницьких концепцій, спрямованих на утвердження імперської ідеології. Примітним для автора публіцистичної статті є той епізод «Білої плями» Козаченка [Марченко 1994, с. 12], де герой-росіянин при знайомстві відрекордовувався українцем як Олександр Сапожников і тут же додав, що можна і «Сашко Чоботаренко» [Марченко 1994, с. 12]. В. Марченко іронічно констатує не лише «творчу знахідку письменника», а й «перспективну» концепцію зміни українського прізвища на російське і навпаки. Ця «безболісна» трансформація прізвищ та імен була вельми показовою в контексті політики національної інтегрованості України під компартійним керів-

ництвом. Глузуючи з віропідданських ідей, В. Марченко зазначає: «Неважко після цього зробити висновок, що росіяни, які приїждять зараз на нашу землю, по одруженню з українськими дівчатами також хутко стануть найсправжніми «хахлами» [Марченко 1994, с. 12]. Наслідки цієї соціальної міфотворчості в українській радянській культурі, за оцінкою автора, не забарилися: «За всю історію свого розвитку українська література ніколи не знала такої кількості нищих письменників, як тепер» [Марченко 1994, с. 6].

У межах тексту статті надібуємо класичні зразки стьобу, тобто такого способу «художнього мовлення, котрий, імітуючи передачу інформації, насправді виступає деструктивним щодо інформації чинником» [Плерома 1998, с. 105]. Як приклад, наведемо фрагмент аналізу повісті «Біла пляма» В. Козаченка: «Після стрибка з літака іспит на мужність першому довелося складати командирові. Як і годиться радянському керівникові, О. Сапожников вийшов з тої перевірки з честю. Само собою зрозуміло, перемогти труднощі йому допомагали прості люди, в чийх душах палахкотіло почуття радянського патріотизму. Ось перша зустріч із селянами на окупованій території. Недовірою повняться очі в Микити та його бабці: «Раптом це не парашутист, а провокатор?» Але в серці старої радянської патріотки ворухнулася якась струна, і вона враз проймається довірою до незнайомого парашутиста. Бабця напоумляє онука відвести бійця куди слід. У правдивості його слів стареньку переконало й таємне посвідчення, яке призначалося спершу голові партизанського з'єднання та, зважаючи на винятковість ситуації, було показане розвідником у сільській хаті» [Марченко 1994, с. 12]. Це просторе цитування наочно демонструє уміння автора за маскою серйозності ховати глум. Відбиття у дзеркалі сміху вдавано серйозного, а насправді нудного твору веде до повної його профанації.

Ще одна технологія іронізування, до якої досить часто вдається В. Марченко, – це руйнування цілісної змістової структури з підкресленою акцентацією її позитивної складової. Так, ведучи мову про повну залежність письменницьких кадрів від напучувань Л. Брежнєва, М. Суслова, П. Шелеста, від «сакрального» змісту партійних постанов і декларацій, автор знущально резюмує: «Звісно, і в Шекспіра всі сюжети були запозичені...» [Марченко 1994, с. 11]. Або, в іншому випадку, коментуючи зміст лжепоетичної збірки М. Нагнибіди, він виокремлює вірш «Перше кохання», і, «наладнавшись виявити наприкінці вірша другу половину формули Коля +», несподівано для себе відкриває, що «предметом пристрасті палкої було Запоріжжя, «збудоване руками юности місто моє» [Марченко 1994, с. 125]. Іронічний ефект посилюється в результаті пов'язування в одному тексті понять із різних культурно-історичних епох. Розповіді про мартени і домни як причину сердечних терзань одіозного поета, В. Марченко завершує умовиводом: «Звичайно, не скажеш, що після освідчень Нагнибіди Беатріче у Петрарки, або Лаура у Данте відійшли в тінь, але те, що в них

з'явилася грізна суперниця – незаперечно» [Марченко 1994, с. 125].

Автор статті дуже добре усвідомлював загрози від письма, яке що далі то більше втрачало відчуття реальності, славлячи ідею злиття націй, дружбу народів і засуджуючи український націоналізм. Водночас він розумів, що сміх, як одна з головних естетичних категорій, здатен знешкодити ці загрози. Відтак амплітуда іронічного заперечення соцреалістичного дискурсу в публіцистиці В. Марченка досить значна: від стьобу над клішованими фабулами – до відвертого глузування з конкретних носіїв цієї псевдоестетики. І тут є підстави говорити про неперевитий вияв спадкоємності і тягlosti сміхової культури, яка в Україні бере початок від фольклору, І. Котляревського, Т. Шевченка, М. Гоголя.

Джерелом іронії практично завжди виступає автор-оповідач, який протиставляє свою іронічну риторичну абсурдним, аномальним ідеологемам влади. Іронічна руйнація відображеної псевдорéalності здійснюється як результат співвіднесення фабульного стрижня оповіді й потужних підводних течій мовленого. В умовах тотального панування імперської ідеології щодо «злиття націй» для В. Марченка поглиблене значення мав захист української мови. Ця ідея постає ключовою у статтях «Київський діалог» і «Те, чого я не встиг сказати». Хоча В. Марченко і зауважує, що в пошуках адекватної форми викладу він опирається на середньовічні трактати, родовід обох статей доречно виводити ще з платонівських «Діалогів», у яких, як відомо, присутня знаменита сократівська іронія. І річ не лише у співзвучності назв конкретних творів. На переконання А. Лосєва, Сократ «за допомогою своєї іронії активно втручається в людське життя, прагне активно змінювати його і свідомо удосконалювати у певному напрямі» [Лосєв 1994, с. 78]. І тут можна заважати конкретні елементи «сократичного начала» в позиції В. Марченка. Спільність В. Марченка із Сократом убачається і в тому, що суддівські колеги античного та радянського часів однаково вивели смертні вироки носіям іронічного світогляду: Сократу – у прямому сенсі цього слова, а важкохворому на нирки В. Марченку – у вигляді десяти років особливого режиму і п'яти років заслання.

Іронія, як протидія дисгармонійному довкіллю, наскрізно пронизує публіцистику українського дисидента. Зараз важко стверджувати, наскільки тонко спостеріг опонент В. Марченка загальний іронічний тон викладу, але його дуже добре помічає сучасний читач, який має досвід осмислення таких понять, як «націоналізм», «інтернаціоналізм», «національна приналежність» тощо.

Супротивником автора виступає його одноліток – зрусифікований киянин Алік, до якого оповідач попри все ставиться з повагою, вважаючи його достойним тієї форми дискусії, яку в XVII ст. вели автори української полемічної літератури. Простір для діалогу створений у трикутнику таких ключових значень, як «моя мова, мій народ, моя батьківщина» [Марченко 1994, с. 16]. «Київський діалог» укладено за зразком драматичного дійства в тала-

новитій п'єсі, коли на кону начебто нічого значного і не відбувається, просто розмовляють собі дійові особи, та й усе. Однак десь за лаштунками у гру включаються значні драматичні потрясіння, натяк на які містить епіграф, узятий із перської притчі:

— Куди ти йдеш, лелеко?

— З тобою.

— А що їстимеш?

— Тебе

[Марченко 1994, с. 16].

Головний імператив Аліка, адепта російсько-радянської ідентичності, сформульований чітко і однозначно: «Я вірю у відмирання мов, і наша дійсність є її унаочненням. Мільйони українців уже перейшли на російську, мине трохи часу – заговорять нею й решта» [Марченко 1994, с. 118]. Навівши в оборону української мови цілу низку переконливих фактів, за допомогою іронії В. Марченко піддає руйнуванню владну риторичку, не залишаючи у «теорії прогресивності відмирання мов» [Марченко 1994, с. 119] каменя на камені. У власних висловлюваннях він використовує мовні звороти свого візаві, і ці чужорідні штампи і кліше посилюють іронічний ефект: за маскувальними пластами чужого слова криється його послідовне заперечення. Своєї найвищої точки дискредитація одіозної риторички досягає тоді, коли в іронічний авторський монолог проникає елемент інвективи: «Авжеж, коли в музеї Шевченка перекладачка з «Інтуристу» каже болгарам, що Кобзар «великий русский поэт», то це – вияв щирого братерства, радянського інтернаціоналізму. На зауваження про те, що віднесення Шевченка до російського письменства і його приналежність українському народові є речі далеко не тотожні, вона вибухає гнівним обуренням, звинувачує в буржуазному націоналізмі. Ця екскурсовод либонь солідарна з тобою? Бо ж дбає за єдність, а не розрізнення, прагне спокою й цілісності, а не непотрібних констатацій про національну приналежність» [Марченко 1994, с. 18].

Розвінчуючи суслівську теорію злиття націй і відмирання мов, В. Марченко надзвичайно вміло веде полеміку. Як правило, свої контраргументи він подає у формі зростаючої градації: від позірної згоди – до різкого оскарження. Так, відносно невинна іронія у формі удаваної згоди на початку тиради («Що ж до теорії прогресивності відмирання мов, так тут я можу з тобою погодитися. Дійсно, нехай

відмирають задля прогресу» [Марченко 1994, с. 119]) насправді стає своєрідною вихідною позицією для наступної атаки проти ворожої теорії: «Але чому така вузька перспектива, чому дискримінувати росіян? Як інтернаціоналізм, так для всіх» [Марченко 1994, с. 119]. Комізм наступних речень побудований на абсурді як логічного, так і ментального планів: «Нумо цілим Союзом заходимося переймати мову, скажімо, братнього китайського народу. Їх, як не є, – мільярд, комуністи. Ну, там трохи з нашою партією не згодні, але колись-таки помиримось. А зате як тоді гарно буде, всі розмовляють однією китайською мовою: і українці, й білоруси, і росіяни. Стане в нас єдина могутня держава. Серце її буде в Пекіні. Присягнемося в дружбі великому китайському народові, що визволив із вічного рабства, врятував, просвітив та ще там що» [Марченко 1994, с. 119]. Логіка розвитку теми примусила автора використати прийом своєрідного публіцистичного пуанга, що завершує семантичну градацію: «Не без того: знайдуться, мабуть, і серед росіян людиноненависники, горлорізи, організують націоналістичні банди, яку-небудь РПА. Але це, як двічі по два, ясно, – вони захищатимуть інтереси світової реакції, а в інтересах їхнього власного народу запровадити «общепонятный язык». З незвички великороси трохи помучаться, та дарма – обтешуться» [Марченко 1994, с. 119]. Як тут не погодитися зі спостереженням Р. Семківа, що іронія є означником «свободи, і перш за все свободи творчої» [Семків 2004, с. 3].

Висновки. Хоча трагічні обставини життя, до болю коротка життєва дорога і не сприяли виявленню на повну силу письменницького обдарування В. Марченка, він усе ж зумів відбутися як талановитий публіцист. Будучи чітко спрямованою проти філософії тоталітаризму, колоніальної ідеології, васальної залежності України від Росії, його публіцистика наближала неминучу агонію системи. Іронія у В. Марченка – це передусім його світоглядна позиція, а вже потім – складова поетики публіцистичного тексту. Іронія засвідчила здатність двадцятип'ятилітнього юнака відокремити себе від системи, виступити «проти цілої імперії брехні» [Марченко 1994, с. 170], явити Україні й цілому світові аристократизм духу і героїчність чину.

ЛІТЕРАТУРА

1. Костенко Л. Вибране. Київ: Дніпро, 1989. 559 с.
2. Коцюбинська М. «Зафіксоване і нетлінне». Роздуми про епістолярну творчість. Київ: Дух і Літера, 2001. 300 с.
3. Лосев А. История античной эстетики. Сократ. Платон. Аристотель. Москва: Ладомир, 1994. 716 с.
4. Марченко В. Листи до матері з неволі / упоряд. Н. Марченко. Київ: Фондація ім. О. Ольжича, 1994. 500 с.
5. Марченко В. Творчість і життя / упоряд.: Н. Смужаниця-Марченко, Н. Кочан. Київ: Сфера, Дух і Літера, 2001. 536 с.
6. Повернення деміургів / Плерома 3'98. Мала українська енциклопедія актуальної літератури. Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 1998. 288 с.
7. Варичський О. Партитури тексту і духу (Художньо-документальна проза українських шістдесятників). Київ: Смолоскип, 2016. 488 с.
8. Семків Р. Іронічна структура: типи іронії в художній літературі. Київ: Вид. дім «КМ Академія», 2004. 135 с.

9. Шевчук В. Один із юнаків вогненної печі // Марченко В. Творчість і життя / упоряд.: Н. Смузжаниця-Марченко, Н. Кочан. Київ: Сфера, Дух і Літера, 2001. С. 521–535.

REFERENCES

1. Kostenko L. (1989) Vybrane [Selected]. Kyiv: Dnipro. 559 s. [in Ukrainian].
2. Kotsiubynska M. (2001) «Zafiksovane i netlinne». Rozdumy pro epistoliarnu tvorchoist [«Fixed and incorruptible». Reflections about the epistolary creativity]. Kyiv: Dukh i Litera. 300 s. [in Ukrainian].
3. Losev A. (1994) Ystoryia antychnoi estetyky. Sokrat. Platon. Arystotel [The history of ancient aesthetics. Socrates. Platon. Aristotle]. Moskva: Ladomyr. 716 s. [in Russian].
4. Marchenko V. (1994) Lysty do materi z nevoli [The letters to mother from captivity] / uporiad. N. Marchenko. Kyiv: Fundatsiia im. O. Olzhycha. 500 s. [in Ukrainian].
5. Marchenko V. (2001) Tvorchist i zhyttia [Creativity and life] / uporiad.: N. Smuzhanytsia-Marchenko, N. Kochan. Kyiv: Sfera, Dukh i Litera. 536 s. [in Ukrainian].
6. Povnennia demiurhiviu (1998) Pleroma 3'98. Mala ukrainska entsyklopediia aktualnoi literatury [A small Ukrainian encyclopedia of current literature]. Ivano-Frankivsk: Lileia-NV. 288 s. [in Ukrainian].
7. Rarytskyi O. (2016) Partytury tekstu i dukhu (Khudozhno-dokumentalna proza ukrainskykh shistdesiatnykiv) [Scores of text and spirit (The documentary prose of Ukrainian Sixties)]. Kyiv: Smoloskyp. 488 s. [in Ukrainian].
8. Semkiv R. (2004) Ironichna struktura: typy ironii v khudozhnii literaturi [Ironical structure: types of irony in fiction]. Kyiv: Vyd. dim «KM Akademiia». 135 s. [in Ukrainian].
9. Shevchuk V. (2001) Odyn iz yunakiv vohnennoi pechi [One of the young men of the fiery furnace]. Marchenko V. Tvorchist i zhyttia / uporiad.: N. Smuzhanytsia-Marchenko, N. Kochan. Kyiv: Sfera, Dukh i Litera. S. 521–535. [in Ukrainian].

IRONY «IN THE CONDITIONS OF BLOCKED CULTURE»:

PUBLICISTIC BY VALERIY MARCHENKO AS A SYSTEM CHALLENGE

Abstract. The article explores V. Marchenko's journalism, which demonstrates an ironic detachment from Soviet ideology. Based on the analysis of the author's early articles, the most conceptually significant technologies of irony were identified and outlined. The author's critical laughter is directed against topics cultivated in Soviet literature such as communist construction, people's love for a leader, brotherly friendship of peoples, the amalgamation of nations and more. The source of irony is almost always the author-narrator, who contrasts his ironic rhetoric with absurd, anomalous ideologues of power. V. Marchenko's symbol of faith is his Ukraine, so the strategy of ironic thought is driven primarily by the author's national position. Ironically, as a counterbalance to the disharmonious environment, it pervades the Ukrainian dissident's journalism. Now it is difficult to say how subtly Marchenko's opponent observed the overall ironic tone of the statement, but he is very well noticed by the modern reader who has experience of understanding such concepts as «nationalism», «internationalism», «nationality» and so on. Although the tragic circumstances of life, the painful short journey of life, did not contribute to the full recognition of V. Marchenko's writing talent, he still managed to emerge as a talented publicist. Being clearly directed against the philosophy of totalitarianism, colonial ideology, the vassal dependence of Ukraine on Russia, his journalism brought the inevitable agony of the system closer. The irony testified to the twenty-five-year-old's ability to separate himself from the system, to stand against the «whole empire of lies», to show Ukraine and the world the aristocracy of spirit and heroism. It is proved that V. Marchenko's irony is the first and foremost his outlook, and only then – a component of the poetics of the journalistic text.

Keywords: irony, banter, Aesopian language, ironic technologies, power rhetoric, totalitarianism.

Стаття надійшла до редакції 30 вересня 2019 р.

© Насмінчук І., 2019 р.

Ірина Насмінчук – кандидат філологічних наук, доцент кафедри журналістики Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Кам'янець-Подільський, Україна; <https://orcid.org/0000-0003-3623-387X>

Iryna Nasminchuk – Candidate of Philology, Associate Professor of the Department of Journalism, Kamyanets-Podilskyi National Ivan Ohiyenko University, Kamyanets-Podilskyi, Ukraine; <https://orcid.org/0000-0003-3623-387X>